

Mutlak Gelir ve Yaşam Memnuniyeti: Nispi Gelir ve Sosyal Referans Gelir Etkisinin Aracılık Rolü

Songül GÜL¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, sgul@agri.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0310-4310

Öz: Yaşam memnuniyetinin en önemli belirleyicilerinden biri mutlak gelirdir. Gelirin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi alanda en çok tartışılan konulardan biridir. Yaşam memnuniyetinin belirleyicileri üzerinde yapılan çalışmalarda göçmenler sahip oldukları farklı dinamikler nedeniyle özel bir konuma sahiptir. Bu çalışmada Türkiye’de yaşayan göçmenlerin mutlak gelirleri ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkide nispi gelir ve sosyal referans gelir etkisinin rolü Hayes aracılık analizi ile test edilmiştir. Çalışmada yedi farklı yaşam alanı referans grubu kullanılmıştır. Araştırmaya toplamda 1505 kişi katılmış ve bu katılımcıların 717’si kadın 788’i erkektir. Elde edilen sonuçlara göre mutlak gelir ile yaşam memnuniyeti arasında anlamlı fakat negatif yönlü bir ilişki mevcuttur. Nispi gelir ve sosyal referans gelir etkisi ile yaşam memnuniyeti arasında ise anlamlı, pozitif yönlü ve oldukça kuvvetli bir ilişki mevcuttur. Çalışmada nispi gelir ve sosyal referans gelir etkisinin mutlak gelir ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü olduğu tespit edilmiştir. Aracı değişkenlerin analize dahil edilmesi ile mutlak gelir ile yaşam memnuniyeti arasındaki negatif yönlü ilişkinin gücünün azaldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Memnuniyeti, Mutlak Gelir, Nispi Gelir, Sosyal Referans Gelir, Göçmenler
Jel Kodları: I31, Z13, J15

Absolute Income and Life Satisfaction: The Mediating Role of Relative Income and Social Reference Income Effect

Abstract: One of the most important determinants of life satisfaction is absolute income. The impact of income on life satisfaction is one of the most debated topics in the field. In studies examining the determinants of life satisfaction, immigrants hold a special position due to their unique dynamics. This study aims to test the role of relative income and social reference income effects in the relationship between absolute income and life satisfaction among immigrants living in Turkey using Hayes’ mediation analysis. Seven different domains of life were used as reference groups in the study. A total of 1505 individuals participated in the research, consisting of 717 females and 788 males. The results indicate a significant but negative relationship between absolute income and life satisfaction. There is a significant, positive, and strong relationship between relative income, social reference income effects, and life satisfaction. The study finds that relative income and social reference income effects partially mediate the relationship between absolute income and life satisfaction. Including the mediating variables in the analysis reveals a decrease in the strength of the negative relationship between absolute income and life satisfaction.

Atf: Gül, S. (2023). Mutlak Gelir ve Yaşam Memnuniyeti: Nispi Gelir ve Sosyal Referans Gelir Etkisinin Aracılık Rolü, *Politik Ekonomik Kuram, Özel Sayı*, 58-68.
<https://doi.org/10.30586/1316466>

Geliş Tarihi: 18.06.2023
Kabul Tarihi: 16.08.2023

Telif Hakkı: © 2023. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Keywords: Life Satisfaction, Absolute Income, Relative Income, Social Reference Income, Immigrants
Jel Codes: I31, Z13, J15

1. Giriş

Bilimsel araştırmalar, mutluluk, öznel iyi oluş ve yaşam kalitesi gibi kavramlar arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir (Medvedev ve Landhuis, 2018).¹ Diener tarafından mutlulukla eş anlamlı olarak kabul edilen öznel iyi oluş “insanların yaşamları, başlarına gelen olaylar, bedenleri ve zihinleri ile içinde yaşadıkları koşullar hakkında yaptıkları farklı değerlendirmeler için bir şemsiye terim” olarak tanımlanmıştır (Diener, 2006). İlk dönem mutluluk çalışmaları yaşamın maddi amaçlarına odaklanırken, sonraki yıllarda yapılan çalışmalar insanların ne düşündükleri ve ne hissettiklerine odaklanmaktadır (Hurd, Rohwedder ve Tassot, 2015). Bu çerçevede yaşam memnuniyeti de öznel iyi oluşun temel bileşenlerinden biri olarak görülmekte ve bireyin yaşamını maddi, sosyal ve duygusal refahı da katarak bir bütün olarak değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999). İlk zamanlarda psikoloji ve felsefe alanlarında yürütülen yaşam memnuniyeti çalışmaları daha sonraları ekonomi, sosyoloji, eğitim, sağlık gibi pek çok alanda gerçekleşmiştir.

Ekonomi alanında yapılan çalışmalarda paranın mutluluğa katkıda bulunduğu inancıyla birlikte gelir ve mutluluk arasındaki ilişki literatürde en çok tartışılan konulardan biridir (Örn; Easterlin, McVey, Switek, Sawangfa ve Zweig, 2010; Ferrer-i-Carbonell, 2005; Frey ve Stutzer, 2002). Gelir ve mutluluk arasındaki güçlü ilişkiye rağmen, bu ilişkinin nedeni yeterince açık değildir. Para, bireylerin temel ve özel ihtiyaçlarını karşılamak için gereklidir ve bu nedenle de kişilerin deneyimlediği mutluluğu doğrudan etkileyebilir (Cheung ve Lucas, 2016, ss. 2809-2810). Ancak yapılan araştırmalar yaşam memnuniyetini etkileyen faktörlerin mutlak gelir ile sınırlı olmadığını göstermektedir (Gül, 2019, s. 65). Bazı çalışmalar gelirin mutlulukla olumlu bir ilişki içerisinde olduğunu belirtirken (Diener, Sandvik, Seidlitz ve Diener, 1993), bazı çalışmalar ise mutluluk ve gelir arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu ve çeşitli sosyo-kültürel faktörlerden etkilendiğini söylemektedir (Cheng, Cheung, Montasem ve Studies, 2016; Oishi ve Kesebir, 2015). Artan gelirin mutluluk getirmediğini belirten çalışmalar adaptasyon teorisi, sosyal karşılaştırma, kültürel ve coğrafi faktörleri bu çelişkinin nedeni olarak öne sürmüşlerdir (Clark, 2016; Oishi ve Kesebir, 2015).

İnsanlar kendilerini başka insanlarla karşılaştırır. Sosyal karşılaştırma teorisi bireylerin kendi yetenek, görüş ve yaşamlarını başkalarıyla karşılaştırarak yaşam memnuniyetini belirlediğini öne sürmektedir (Festinger, 1954). Nispi gelir ise, kişinin kendi gelirini diğer insanların gelirleriyle karşılaştırarak algıladığı bir kavramdır. Araştırmalar, nispi gelirin yaşam memnuniyeti üzerinde mutlak gelir kadar etkili olduğunu göstermektedir (Örn; Ferrer-i-Carbonell, 2005; Luttmer, 2005; McBride, 2001). Bu nedenle, bireylerin mutluluk düzeyi, kendi gelirlerinin yanı sıra sosyal gruplarındaki diğer bireylerin gelirleriyle de ilişkilendirilebilir. Örneğin, bireyler akranlarından daha fazla gelire sahip olduklarında daha mutlu olma eğilimindedirler. Bu etkileşim, cinsiyet veya etnik grup gibi faktörlere bağlı olarak değişebilir (Liao, 2021). Bu nedenle, nispi gelir ve sosyal karşılaştırmanın yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmalar gelirin mutluluk üzerindeki etkisinin sosyal karşılaştırmalardan önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir (Z. Yu ve Chen, 2016). Literatür nispi gelirin yaşam memnuniyeti üzerinde doğrudan olumsuz bir etkiye neden olduğunu ancak topluluğa bağlanma yoluyla bu etkinin dolaylı olarak olumluya döndüğünü bulmuştur (Tsurumi, Imauji ve Managi, 2019). Nispi gelir ve mutluluk arasındaki pozitif ilişkiyi destekleyen çok sayıda çalışma mevcuttur (Caporale, Georgellis, Tsitsianis ve Yin, 2009; Oshio, Nozaki ve Kobayashi, 2011; Tibesigwa, Visser ve Hodkinson, 2016). Bir çalışmada Çin’li yetişkinlerin çoğu nispi gelir ve yaşam memnuniyeti arasında pozitif bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir (Guan, Qiu ve An, 2019). Bununla birlikte literatürde gelirinin başkasının gelirinden daha düşük olduğunu düşünen bireylerin daha mutsuz olduklarını bildiren çalışmalar da mevcuttur (Hopkins, 2008). Britanya panel verileri (ELSA) ile yapılan bir

¹ Bu çalışmada yaşam memnuniyeti ve mutluluk kavramları birbirine yerine kullanılacaktır.

çalışmada gelirlerini akranlarının gelirlerinden daha düşük olarak algılayan bireylerin daha düşük bir yaşam memnuniyeti bildirdikleri tespit edilmiştir (H. Yu, 2019). Benzer şekilde bir başka çalışmada üç büyük Asya ülkesi olan Çin, Japonya ve Kore’de nispi gelirin algılanan mutluluk üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Çin’de bireysel gelir hanehalkı gelirinden daha güçlü iken, Japonya ve Kore’de ise bunun tam tersi geçerli yani hanehalkı geliri bireyler için daha önemlidir (Oshio ve diğerleri, 2011). Yine nispi gelir, mutluluk ve sosyal karşılaştırma arasında negatif bir ilişki olduğunu gösteren pek çok çalışma vardır. Araştırmalar gelir ve mutluluk arasında pozitif bir ilişki varken, nispi gelir ile bu ilişkinin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır (Caporale ve diğerleri, 2009). ESS (European Social Survey) verileri kullanılarak yapılan bir başka çalışmada gelir ve yaşam memnuniyeti arasındaki pozitif ilişki olsa da referans gelirin güçlü bir negatif etkiye sahip olduğu bulunmuştur (Georgellis, Tsitsianis ve Yin, 2009). Algılanan sosyal karşılaştırma da yaşam memnuniyetinin belirlenmesinde oldukça önemli bir rol oynar. Bir çalışma gelire ilgili sosyal karşılaştırmaların yaşam memnuniyeti ve duygusal iyi oluş için önemli olduğunu, aşağı yönlü gelir karşılaştırmalarının yukarı yönlü karşılaştırmalara göre daha güçlü etkilere sahip olduğunu göstermektedir (Wang, Schwanen ve Mao, 2019). Algılanan nispi gelir ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişki karmaşık olmasına rağmen pozitif psikoloji, sosyal karşılaştırmaların etkisini yine mutluluğun belirlediğini söyler. Örneğin daha mutlu insanlar, kendilerini başkalarıyla kıyaslarken daha az olumsuz duygusal tepkiler verme eğiliminde olabilirler.

Nispi gelir, sosyal karşılaştırma, mutlak gelir ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır ve çalışılan gruba göre değişkenlik göstermektedir. Göçmenler için bu ilişki daha karmaşık bir hal almakta ve çok çeşitli faktörlerden etkilenebilmektedir. Göç literatürü geliştirmekte olan bir alandır ve genellikle göçün nedenlerini ve varış ülkesindeki göçmenler ve yerli halk üzerindeki etkilerini analiz etmeye çalışmaktadır (Örn; Bartram, 2011, 2015; Hendriks, 2015; Stillman, Gibson, McKenzie ve Rohorua, 2015). Genellikle göçmenlerin varış ülkesinde yerli halktan daha düşük memnuniyet bildirdiği ve bu farklılığın gelir gibi sosyo ekonomik farklılıklarla açıklanabileceği belirtilmektedir (Yaman, Cubi-Molla ve Plagnol, 2022). Bazı araştırmalar yüksek gelirli göçmenlerin yaşamlarından daha memnun olduğu söylerken (Örn; Monteiro ve Haan, 2022), bazı çalışmalarda ise gelir ve yaşam memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Örn; Zafar ve Ammara, 2023). Ancak göç araştırmalarında dikkat edilmesi gereken pek çok yön vardır. Bunlardan bazısı göçmenlerin kendilerini kıyasladıkları referans grubun kim olduğu ve kıyaslanmanın yönüdür. (Shen ve Kogan, 2020) tarafından yapılan bir araştırmada nispi gelir ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin karşılaştırma grubu değiştiğinde değiştiği gözlemlenmiştir. Genellikle kendilerini çıkış ülkesindeki bireylerle karşılaştıran ve gelişmiş bir ülkeye göç eden bireylerin daha yüksek memnuniyet bildirdiği gözlenmektedir (Frank, Hou ve Schellenberg, 2016).

Bu çalışmada Türkiye’de yaşayan göçmenlerin yaşam memnuniyeti ve mutlak geliri arasındaki ilişki incelenmiş ve bu ilişkide nispi gelir ve sosyal referans gelir etkisinin aracılık rolü analiz edilmiştir. Göçmenler, farklı kültürel ve sosyal gruplardan gelen bireylerdir ve göç ettikleri toplumun sosyal ve ekonomik yapısından kaynaklı olarak değişikliklere maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle, göçmenlerin yaşam memnuniyeti ile gelir arasındaki ilişki incelenirken sosyal karşılaştırmaların etkisi de dikkate alınmalıdır. Bilimsel araştırmalar nispi ve mutlak gelirin göçmenlerin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisinin oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Bu çalışmadaki amaç bu etkilerin yaşam memnuniyetini belirleyen değişkenler arasında etki payını görmektir.

2. Anket ve Katılımcılar

Anket Şubat 2019 yılında tasarlanmış ve Mart-Eylül 2019 tarihinde ise uygulanmıştır.

2.1 Katılımcılar

Araştırmada rastgele seçim tekniği kullanılmıştır. Toplamda 1505 kişi ile yapılan bu ankette, katılımcıların 717'si kadın 788'i erkektir. Yaş aralığı 18-65 olup bunun %71,4'ünü 40 yaş altı grup oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğu evli (%54,9), %44,4'ü orta öğretim ve lise mezunu, %24,4'ü ise lisans ve lisansüstü mezunudur. Tüm katılımcılara aşağıdaki ölçüm seti uygulanmıştır.

2.2. Nispi Gelir

Katılımcılara yedi farklı yaşam alanı referans grubuna göre (Türkiye'de yaşayan insanlar, kendi ülkesinde yaşayan insanlar, Türkiye dışında bir başka ülkeye göç eden akrabalar, kendi ülkesinde yaşayan akrabalar, Türkiye'de yaşayan komşular, Türkiye'de yaşayan akrabalar, iş/ (öğrenciler için) arkadaşları) algılanan nispi gelirleri sorulmuştur. "Size göre hane halkınızın gelir düzeyi aşağıdaki gruplara kıyasla ne durumdadır?" sorusu ile "çok düşük" ve "çok yüksek" arasında değişen 1-5 ölçeğinde algılanan nispi gelirlerini bildirmeleri istenmiştir. Daha yüksek puanlar daha yüksek gelir karşılaştırmasını göstermektedir. Analizde kullanılmak üzere bu referans gruplarına ait yanıtlar tek bir soru haline dönüştürülmüştür.

2.3. Sosyal Referans Gelir Etkisi

"Türkiye'de yaşayan bir yabancı göçmen olarak yaşam standartları ve ekonomik konumları açısından aşağıdaki grupları ne derece takip etmekteyiz?" sorusu ile yedi farklı yaşam alanı referans grubunu (Türkiye'de yaşayan insanlar, kendi ülkesinde yaşayan insanlar, Türkiye dışında bir başka ülkeye göç eden akrabalar, kendi ülkesinde yaşayan akrabalar, Türkiye'de yaşayan komşular, Türkiye'de yaşayan akrabalar, iş/ (öğrenciler için) arkadaşları) sosyal ve ekonomik olarak ne derece takip ettikleri sorulmuştur. Daha yüksek puanlar daha yüksek gelir karşılaştırmasını göstermektedir. Katılımcıların bu referans gruplarına ilişkin puan yüzdeleri ve mutluluk Tablo 1'de gösterilmiştir. Analiz esnasında bu yedi farklı yaşam alanı referans grubu tek bir soru haline dönüştürülmüştür.

Tablo 1 bize göçmenlerin yaşam alanı referansları hakkında bilgi vermektedir. Katılımcıların %51,8 (takip ederim-kesinlikle takip ederim) ile sosyal ve ekonomik olarak en çok kendi ülkelerinde yaşayan akrabalarını takip ettikleri görülmektedir. Referans grup olarak kendi ülkesindeki bireyleri takip edenlerin daha mutlu olduğu (6,23-6,86) görülmektedir. Bunu %44,6 ile kendi ülkesinde yaşayan insanlar takip etmektedir. Kendi ülkesindeki bireyleri takip eden göçmenlerin 6,34 ve 6,29 ortalama ile daha mutlu oldukları görülmektedir. Bireylerin gelir düzeylerini Türkiye'de yaşayan insanlara göre düşük bulanların oranı (düşük-çok düşük) %47,5'tir. Gelir düzeyi varış ülkesi halkına göre daha düşük diyenlerin daha mutsuz olduğu görülmektedir. Gelirim Türkiye dışında bir başka ülkeye göç eden akrabalarıma göre düşük (düşük-çok düşük) diyenlerin oranı ise toplamda %50,3'tür. Bu grubun 5,46 ve 6,02 ortalama ile gelirini başka ülkeye göç eden akrabalarına göre daha yüksek bulanlara göre daha mutsuz oldukları görülmektedir. Gelirinin kendi ülkesindeki insanlara ve akrabalara göre daha yüksek olduğunu düşünen bireylerin ise daha yüksek memnuniyet bildirdikleri görülmektedir. İş arkadaşları ya da arkadaşlarına göre gelirini düşük bulanların ise daha mutsuz oldukları görülmektedir.

Tablo 1. Göçmenlerin Yaşam Alanı Referans Grupları için Sosyal Referans Gelir Etkisi ve Nispi Gelir

Referans Grup	Türkiye’de yaşayan insanlar	Kendi ülkemde yaşayan insanlar	Türkiye dışında başka bir ülkeye göç eden akrabalarım	Kendi ülkemde yaşayan akrabalarım	Türkiye’de yaşayan komşular	Varsa Türkiye’de yaşayan akrabalar	İş / (Öğrenciler için) arkadaşları
Sosyal Referans Gelir Etkisi %/(Mean)							
Hiç takip etmem	6,8(5,95)	4,3(5,78)	6,3(5,45)	2,1(5,50)	3,5(5,92)	6,0(5,42)	6,8(5,18)
Takip etmem	24,3(5,69)	21,5(5,64)	30,7(6,01)	19,6(5,52)	27,3(5,71)	34,2(5,35)	27,8(5,62)
Ne takip ederim ne etmem	26,8(6,66)	29,3(6,82)	25,8(6,81)	26,4(6,84)	33,4(6,55)	24,7(6,80)	30,8(6,96)
Takip ederim	38,2(6,54)	38,8(6,34)	29,9(6,18)	41,4(6,23)	28,4(6,38)	20,0(6,85)	21,1(6,30)
Kesinlikle takip ederim	3,7(6,18)	5,8(6,29)	6,8(6,84)	10,4(6,86)	7,0(7,22)	13,3(6,91)	12,4(7,06)
Ortalama%	3,07	3,20	3,00	3,37	3,08	3,00	3,04
SE	1,02	0,98	1,07	0,98	0,98	1,15	1,12
N	1503	1501	1498	1494	1499	1478	1489
Nispi Gelir %/(Mean)							
Çok düşük	19,5(4,53)	4,2(4,50)	20,7(5,46)	4,7(4,15)	7,4(3,80)	5,0(4,38)	6,6(4,60)
Düşük	28,0(5,87)	23,9(6,33)	29,6(6,02)	28,7(5,81)	38,2(5,87)	31,1(5,94)	31,0(5,85)
Ne düşük ne de yüksek	25,4(6,85)	49,2(6,57)	33,8(6,77)	47,0(6,77)	40,2(6,78)	43,5(6,67)	43,1(6,77)
Yüksek	24,7(7,08)	21,2(5,99)	8,7(6,85)	17,5(6,24)	11,8(6,97)	9,3(6,89)	8,4(6,78)
Çok yüksek	2,3(6,42)	1,2(7,66)	1,5(7,68)	1,2(8,00)	1,6(6,50)	1,9(6,50)	2,7(6,68)
Ortalama%	2,62	2,91	2,37	2,81	2,61	2,69	2,66
SE	1,12	0,81	0,97	0,82	0,85	0,81	0,85
N	1503	1499	1419	1491	1493	1366	1383

3. Mutlak Gelir

Çalışmada bireylerin mutlak gelirlerini “Aylık hanehalkı gelir düzeyiniz ne kadardır?” şeklindeki açık uçlu soruyla yanıtladıklarını istenmiştir. Analizde kullanılmak üzere gelir düzeyinin ln’i alınmıştır.

4. Yaşam memnuniyeti

Yaşam memnuniyeti standart bir soru kullanılarak ölçülmüştür. Yaşam memnuniyetinin ölçümünde World Values Survey’in “Her şey düşünüldüğünde, bugünlerde bir bütün olarak hayatınızdan ne kadar memnunsunuz?” sorusu sorulmuştur. Soru 11 likertli yanıt ölçeğini kullanmıştır (0= hiç memnun değilim 10= çok memnunum). Daha yüksek puan daha yüksek memnuniyeti temsil etmektedir. Yapılan çalışmalar sonucunda bu tek soruluk ölçek yaşam memnuniyetini ölçmek için yeterli bulunmuştur (Diener, Inglehart ve Tay, 2013).

5. Kontrol Değişkenler

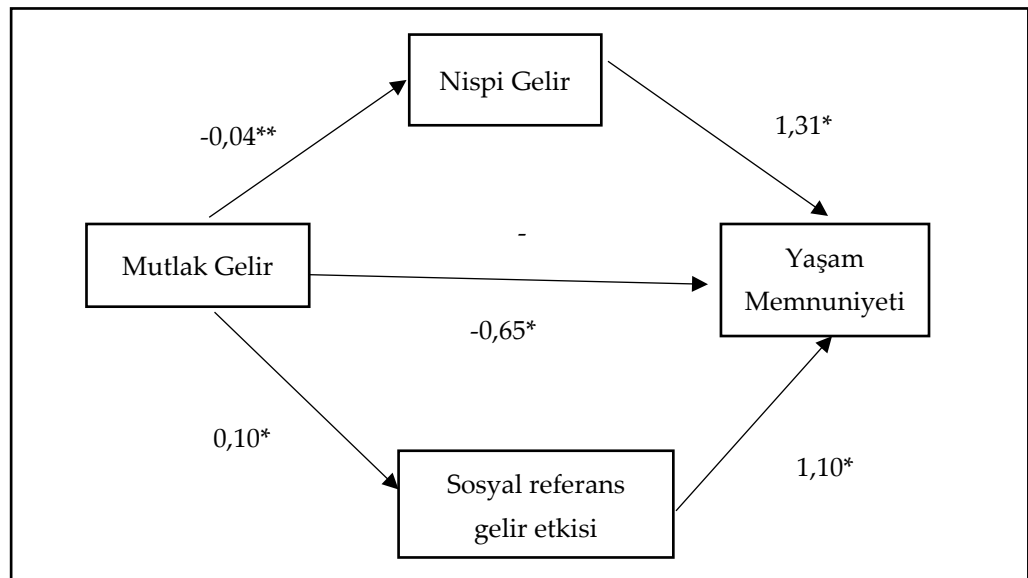
Çalışmada yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olduğu bilinen temel belirleyicilerden cinsiyet, yaş, eğitim ve medeni durumları kontrol değişken olarak kullanılmıştır. Cinsiyet 1=kadın, 0=erkek olarak kodlanmıştır. Medeni durum 1=evli, 0=bekar olarak kodlanmıştır. Yaş sorusu açık uçlu sorulmuş olup daha sonra 1=18 yaş altı; 2=18-24; 3=25-31; 4=32-38; 5=39-45; 6=46-52; 7=53-59; 8=60-66; 9= 67 ve üzeri olarak kodlanmıştır. Eğitim düzeyi okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmemiş, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu, üniversite mezunu ve lisansüstü eğitim olmak üzere yedi ayrı kategoride sorulmuştur.

6. Yöntem

Bu çalışmadaki veriler yüz yüze anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Ankete katılım sağlayan tüm katılımcılara çalışmanın amacı, katılımın gönüllüğü, olası riskler, yanıtların anonimliği ve gizliliği hakkında bilgi verilmiştir. İstedikleri zaman çalışmadan çekilme hakları olduğu konusunda gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcılar bu çalışmaya sağladıkları katkıdan ötürü herhangi bir ücret almamışlardır. Verilerimiz göç öncesi yaşam memnuniyetini içermez ve bu nedenle göçmenlerin varıştan kısa bir süre sonra yaşam memnuniyetlerinde geçici bir artış yaşayıp yaşamadıklarını bilmiyoruz.

7. Data analizi

Veri analizinin ilk aşamasında veriler normallik varsayımı ve uç değerler açısından kontrol edilmiş ve değişkenlerin normallik ve uç değerler açısından kabul edilebilir aralıklarda olduğu görülmüştür. Çarpıklık değerlerinin $-0,98$ ile $+0,11$ aralığında olduğu, basıklık değerlerinin ise $-0,92$ ile $+0,22$ aralığında olması nedeniyle tüm değişkenlerin normal dağılım gösterdiği görülmektedir $\leq |2|$ (Kline, 2015). Betimsel istatistikler ve diğer analizler IBM SPSS 25.0 programı ile ve aracılık analizi Process Macro version 4,2 ve model 4 kullanılarak yapılmıştır (Hayes, 2022). Hayes analizinin yapılabilmesi için gerekli olan bir diğer şart, bütün değişkenler arasında anlamlı ($p < 0,005$) ilişki olması gerekmektedir. Şekil 1'de görüldüğü gibi bu şartta sağlanmıştır. Gerekli olan 5.000 yeniden örnekleme ile elde edilen tahminler kullanılarak, aracılık ve dolaylı etkilerin istatistiksel anlamlılığı değerlendirilmiştir. İstatistiksel anlamlılık, sıfır içermeyen %95 güven aralıkları kullanılarak belirlenmiştir (Hayes, 2022).

Şekil 1. Nispi Gelir ve Sosyal Referans Gelir Etkisinin Yaşam Memnuniyeti ve Mutlak Gelir

Üzerindeki Aracılık Etkisi

Not. * $p < 0,001$, ** $p < 0,005$

8. Sonuçlar

Tablo 2’de analize ait tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon analizi sonuçları görülmektedir. Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti ile nispi gelir arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunurken ($r = 0,42$, $p < 0,001$). mutlak gelir ile arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = -0,19$, $p < 0,001$). Nispi gelir ve mutlak gelir arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = -0,08$, $p < 0,001$). Sosyal referans gelir etkisi ve yaşam memnuniyeti arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki ($r = 0,24$, $p < 0,001$) bulunmaktadır.

Tablo 2. TanımTanımlayıcı Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Analizi

Variable	Mean	SD	Skew.	Kurt.	1.	2.	3.
1. Yaşam Memnuniyeti	6,16	0,06	-0,53	-0,04	-	0,42*	-0,19*
2. Algılanan Nispi gelir	2,70	0,01	-0,06	-0,79		-	-0,08*
3. Mutlak Gelir (LN)	0,88	0,02	-0,02	-0,99			-
1. Yaşam Memnuniyeti	6,16	0,06	-0,53	-0,04	-	0,24*	-0,19*
2. Sosyal referans gelir etkisi	3,12	0,18	-0,07	0,36		-	0,08*
3. Mutlak Gelir (LN)	0,88	0,02	-0,02	-0,99			-

* *Korelasyon 0.001 düzeyinde anlamlıdır (2 kuyruklu).

8.1. Nispi gelir ve sosyal referans gelir etkisinin aracılık rolünün test edilmesi

Tanımlayıcı betimsel istatistik ve korelasyon sonuçlarını test ettikten sonra nispi gelir ve sosyal referans gelir etkisinin yaşam memnuniyeti ile aracılık rolünü görmek için Hayes aracılık analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar mutlak gelirin nispi gelir aracılığı ile yaşam memnuniyeti üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir ($b = -0,06$, 95% CI [-0,12; -0,00]). Mutlak gelir artışının yaşam memnuniyeti üzerindeki doğrudan etkisi %91 iken, nispi gelirin yaşam memnuniyeti üzerindeki aracılık etkisi %9’dur. Sonuçlara göre nispi gelir yaşam memnuniyet ve mutlak gelir arasındaki ilişkiye aracılık etmiştir. Tablo 3’te nispi gelirin aracılık rolü söz konusuysen kadınların daha mutsuz, evlilerin daha mutlu olduğu görülmektedir. Yaş arttıkça yaşam memnuniyeti artmaktadır. Ancak bu ilişki oldukça zayıftır.

Tablo 3. Standardize edilmemiş katsayılar ve aracılık analizinin özeti (Nispi Gelir)

Sonuç		B	SE	t	p
Nispi Gelir	X(Mutlak Gelir)	-0,04	0,02	-2,22	<0,001
	M(Nispi Gelir)	-	-	-	-
	$R^2 = 0,02$, $F(9,622)$; $p < 0,001$				
Yaşam Memnuniyeti	X(Mutlak Gelir)	-0,50	0,08	-6,33	<0,001
	M(Nispi Gelir)	1,31	0,09	13,72	<0,001
	$R^2 = 0,16$, $F(54,70)$; $p < 0,001$				
	B				
Cinsiyet	-0,07 (> 0,001)				
Yaş	0,02 (> 0,001)				
Medeni Durum	0,91(< 0,001)				
Eğitim Düzeyi	0.104(>0.264)				

Not: SE=Standart Hata, B=Standardize edilmeyen katsayı, X=Bağımsız Değişken, M=Aracı Değişken.

Tablo 4. Standardize edilmemiş katsayılar ve aracılık analizinin özeti (Sosyal referans gelir etkisi)

Sonuç		B	SE	t	p
Sosyal referans gelir etkisi	X (Mutlak Gelir)	-0,10	0,02	3,90	<0,001
	M(S,Referans gelir etkisi)	-	-	-	-
	$R^2 = 0,13, F(4,720) ; p < ,001$				
Yaşam Memnuniyeti	X(Mutlak Gelir)	-0,65	0,08	-7,94	<0,001
	M(S,Referans gelir etkisi)	0,81	0,07	10,26	<0,001
	$R^2 = 0,11, F(37,26) ; p < 0,001$				
	B				
Cinsiyet	0,13 (>0,001)				
Yaş	-0,01 (>0,001)				
Medeni Durum	-0,43(<0,001)				
Eğitim	-0,06(p>0,001)				

Not: SE=Standart Hata, B=Standardize edilmeyen katsayı, X=Bağımsız Değişken, M=Aracılık Değişken.

Yine sonuçlar göstermektedir ki sosyal referans gelir etkisinin mutlak gelir ve yaşam memnuniyeti arasındaki aracılık rolünün dolaylı etkisi anlamlıdır ($b = -0,08$, 95% CI [0,42; 0,13]). Modelde mutlak gelir artışının yaşam memnuniyeti üzerindeki doğrudan etkisi %89 iken, nispi gelirin yaşam memnuniyeti üzerindeki aracılık etkisi %11'dir. Sosyal referans gelir etkisi yaşam memnuniyeti ve mutlak gelir arasındaki ilişkiye aracılık etmiştir. Tablo 4'te sosyal referans gelirin aracılık rolü söz konusuken kadınların daha mutlu, evlilerin daha mutsuz olduğu görülmektedir. Yaş arttıkça yaşam memnuniyeti azalmaktadır. Ancak bu ilişki oldukça zayıftır.

Tablo 5. Nispi gelir ve sosyal referans gelir etkisinin doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri

	Yaşam memnuniyeti					
	Nispi Gelir			Sosyal Referans Gelir Etkisi		
	95% CI			95% CI		
Yol Analizi	Etki	Düşük	Yüksek	Etki	Düşük	Yüksek
Toplam Etki	-0,56	-0,74	-0,40	-0,57	-0,74	-0,40
Direkt Etki	-0,50	-0,66	-0,35	-0,65	-0,82	-0,49
Dolaylı Etki	-0,06	-0,12	-0,00	0,08	0,42	0,13
Mutlak Gelir-> Nispi Gelir-> Yaşam memnuniyeti	-0,06	-0,12	-0,00	-	-	-
Mutlak Gelir->Sosyal referans gelir etkisi-> Yaşam memnuniyeti	-	-	-	0,08	0,42	0,13

9. Tartışma

Bu çalışmada Türkiye'de yaşayan göçmenlerin yaşam memnuniyeti ve mutlak geliri arasındaki ilişkiye bakılmış ve bu ilişkide nispi gelirin ve sosyal referans gelir etkisinin aracılık rolü analiz edilmiştir. Çalışmada yedi farklı yaşam alanı referans grubu bulunmaktadır. Analizin yapılması için öncelikle normallik varsayımlarına bakılmış ve korelasyon analizi yapılmıştır. Mutluluk ekonomisinde artan gelirin daha fazla mutluluğa yol açmadığı bulgusu her durum için geçerli değildir ve göçmenler bu açıdan bir istisna olabilir. Artan gelir sıradan insanlara göre göçmenleri daha fazla mutlu edebilir (Bartram, 2011). Bununla birlikte göçmenler ekonomik olarak başarı elde edebilseler bile ayrımcılık, sosyalleşme, dil engeli, kültürel uyum, kalış süresi gibi pek çok sorunla da yüz yüze gelebilirler ve bu onların yaşam memnuniyetini etkileyebilir. Örneğin bir araştırmada, göçmenlerin ev sahibi ülkede kalış süreleri uzadıkça yaşam memnuniyetlerinin azaldığı görülmüştür (Obućina, 2013). Kişisel özelliklerde yaşam memnuniyetini etkileyen önemli

faktörlerdendir. Yapılan bir araştırmada gelir ya da göç süresi gibi faktörlerin yaşam memnuniyeti ile zayıf bir ilişkisi tespit edilirken, iyimserlik ve öz benlik saygısı gibi faktörler ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Bak-Klimek, Karatzias, Elliott ve MacLean, 2018). Bu çalışmada da mutlak gelir arttıkça göçmenlerin mutluluklarının azaldığı tespit edilmiştir. Ancak mevcut verilerle hangi faktörlerin yaşam memnuniyetini azalttığı bilgisine sahip değiliz.

Araştırmalarında farklı referans grupları kullanan bir çok çalışmada nispi gelir ile yaşam memnuniyeti arasında bir ilişki olduğunu (Anderson, Hildreth ve Howland, 2015; Liang ve Shen, 2016) ve genel olarak bu ilişkinin pozitif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur (Örn; Liang ve Shen, 2016). Bu çalışmada da literatürle uyumlu olarak yaşam memnuniyeti ile nispi gelir arasında anlamlı ve pozitif yönlü ve katsayısı oldukça yüksek bir ilişki söz konusudur. Yine aynı şekilde yaşam memnuniyeti ile sosyal referans gelir etkisi arasında oldukça anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Yani göçmenler referans gruplarını sosyo-ekonomik olarak takip ettikçe yaşam memnuniyetleri artmaktadır.

Göçmenler için para nispi anlamda önemliyse ve bireyler kendilerini varış ülkesi halkı ile kıyaslıyorsa bu onların mutluluğunu azaltabilir (Bartram, 2011). Bu çalışmada ise görüldüğü üzere kendi gelirlerini varış ülkesi halkının gelirinden nispi olarak daha düşük bulan bireylerin daha mutsuz oldukları görülmektedir. Yine literatürde göçmenler eğer geride bıraktıkları ülkedeki bireyleri referans olarak alıyorsa bu onların mutluluğunu arttırabilir (Gül, 2020). Bu çalışmada da bireyler kendilerini geride bıraktıkları ülke halkı ile kıyasladıkça literatürle uyumlu olarak mutluluklarının arttığı görülmektedir.

Bu çalışmada bazı kısıtlara sahiptir. Veriler yatay kesit bir çalışmadan oluştuğu için değişkenler arasındaki nedenselliğin yönünü belirlemek mümkün değildir. Veri seti genelleme yapılabilecek büyüklükte değildir. Verilerimiz göç öncesi yaşam memnuniyetini içermez ve bu nedenle göçmenlerin varıştan kısa bir süre sonra yaşam memnuniyetlerinde geçici bir artış yaşayıp yaşamadıklarını bilmiyoruz.

Nihayet ana amacımız olan nispi gelir ve sosyal referans gelirin mutlak gelir ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkide aracılık rolüne baktığımızda, bu değişkenlerin yaşam memnuniyeti üzerindeki pozitif etkisi olduğunu görmekteyiz. Bu pozitif etkinin yaşam memnuniyeti ile mutlak gelir arasındaki negatif ilişkiyi kısmen de olsa azalttığı görülmektedir. Yani referans grupları ile yapılan karşılaştırmanın göçmenlerin yaşam memnuniyetini arttırdığı görülmektedir. Her iki değişkenin yaşam memnuniyeti üzerindeki aracılık rolü kısmi ve pozitifdir.

Sonuç olarak, bu çalışma Türkiye'de yaşayan göçmenlerin yaşam memnuniyeti ile gelir düzeyi arasındaki ilişkiyi analiz etmiş ve nispi gelir ile sosyal referans gelirin aracılık rolünü ele almıştır. Bulgular, göçmenlerin yaşam memnuniyetini etkileyen karmaşık dinamikleri vurgulamıştır. Bu çalışmalar entegrasyon politikalarına odaklanmak, göçmenlerin ev sahibi ülkeye adaptasyonunu kolaylaştırmak ve aynı zamanda göçmenler için kapsayıcı ve eşitlikçi politikaların şekillendirilmesinde de yol gösterici olabilir. Ancak, daha fazla araştırma ve veri toplama ihtiyacının da göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmek önemlidir. Özellikle göçmenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonunu desteklemek amacıyla tasarlanmış politika önerileri, bu alanlarda daha fazla bilgi sağlayan gelecekteki araştırmalara dayanmalıdır.

Kaynakça

Anderson, C., Hildreth, J. A. D. ve Howland, L. (2015). Is the desire for status a fundamental human motive? A review of the empirical literature. *Psychological Bulletin*, 141, 574-601. doi:10.1037/a0038781

Bak-Klimek, A., Karatzias, T., Elliott, L. ve MacLean, R. (2018). The Determinants of Well-Being Among Polish Economic Immigrants. Testing the Sustainable Happiness Model in Migrant Population. *Journal of Happiness Studies*, 19(6), 1565-1588. doi:10.1007/s10902-017-9877-7

Bartram, D. (2011). Economic Migration and Happiness: Comparing Immigrants' and Natives' Happiness Gains From Income. *Social Indicators Research*, 103(1), 57-76.

- Bartram, D. (2015). Inverting the Logic of Economic Migration: Happiness Among Migrants Moving from Wealthier to Poorer Countries in Europe. *Journal of Happiness Studies*, 16(5), 1211-1230. doi:10.1007/s10902-014-9554-z
- Caporale, G. M., Georgellis, Y., Tsitsianis, N. ve Yin, Y. P. (2009). Income and happiness across Europe: Do reference values matter? *Journal of Economic Psychology*, 30(1), 42-51. doi:10.1016/j.joep.2008.06.004
- Cheng, C., Cheung, M. W.-L., Montasem, A. ve Studies, 44 members of the International Network of Well-Being. (2016). Explaining Differences in Subjective Well-Being Across 33 Nations Using Multilevel Models: Universal Personality, Cultural Relativity, and National Income. *Journal of Personality*, 84(1), 46-58. doi:10.1111/jopy.12136
- Cheung, F. ve Lucas, R. E. (2016). Income Inequality Is Associated with Stronger Social Comparison Effects: The Effect of Relative Income on Life Satisfaction. *Journal of personality and social psychology*, 110(2), 332-341. doi:10.1037/pspp0000059
- Clark, A. E. (2016). Adaptation and the Easterlin Paradox. T. Tachibanaki (Ed.), *Advances in Happiness Research: A Comparative Perspective* içinde , Creative Economy (ss. 75-94). Tokyo: Springer Japan. doi:10.1007/978-4-431-55753-1_6
- Diener, E. (2006). Guidelines for National Indicators of Subjective Well-Being and Ill-Being. *Applied Research in Quality of Life*, 1(2), 151-157. doi:10.1007/s11482-006-9007-x
- Diener, E., Inglehart, R. ve Tay, L. (2013). Theory and Validity of Life Satisfaction Scales. *Social Indicators Research*, 112(3), 497-527. doi:10.1007/s11205-012-0076-y
- Diener, E., Sandvik, E., Seidlitz, L. ve Diener, M. (1993). The relationship between income and subjective well-being: Relative or absolute? *Social Indicators Research*, 28(3), 195-223. doi:10.1007/BF01079018
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276-302. doi:10.1037/0033-2909.125.2.276
- Easterlin, R. A., McVey, L. A., Switek, M., Sawangfa, O. ve Zweig, J. S. (2010). The happiness-income paradox revisited. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(52), 22463-22468. doi:10.1073/pnas.1015962107
- Ferrer-i-Carbonell, A. (2005). Income and well-being: An empirical analysis of the comparison income effect. *Journal of Public Economics*, 89(5), 997-1019. doi:10.1016/j.jpubeco.2004.06.003
- Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations*, 7(2), 117-140. doi:10.1177/001872675400700202
- Frank, K., Hou, F. ve Schellenberg, G. (2016). Life Satisfaction Among Recent Immigrants in Canada: Comparisons to Source-Country and Host-Country Populations. *Journal of Happiness Studies*, 17(4), 1659-1680. doi:10.1007/s10902-015-9664-2
- Frey, B. S. ve Stutzer, A. (2002). *Happiness and Economics: How the Economy and Institutions Affect Human Well-Being*. Princeton University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt7rm1k> adresinden erişildi.
- Georgellis, Y., Tsitsianis, N. ve Yin, Y. P. (2009). Personal Values as Mitigating Factors in the Link Between Income and Life Satisfaction: Evidence from the European Social Survey. *Social Indicators Research*, 91(3), 329-344. doi:10.1007/s11205-008-9344-2
- Guan, C., Qiu, Y. ve An, R. (2019). Relative Income and Life Satisfaction among Chinese Adults. *Sustainability*, 11(20), 5651. doi:10.3390/su11205651
- Gül, S. (2019). Happiness Perception of Students: An Application. *Perspectives on Applied Economics and Politics: Cases from Turkey* içinde . Ijopec Publication.
- Gül, S. (2020). Mutluluk ve Uluslararası Göç: Genel Bir Bakış. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), 371-387. doi:10.17153/oguiibf.481191
- Hayes, A. F. (2022). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*. Guilford Publications.
- Hendriks, M. (2015). The happiness of international migrants: A review of research findings. *Migration Studies*, 3(3), 343-369. doi:10.1093/migration/mnu053
- Hopkins, E. (2008). Inequality, happiness and relative concerns: What actually is their relationship? *The Journal of Economic Inequality*, 6(4), 351-372. doi:10.1007/s10888-008-9081-4
- Hurd, M. D., Rohwedder, S. ve Tassot, C. (2015). *The Impact of Employment Transitions on Subjective Well-Being: Evidence from the Great Recession and Its Aftermath*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/working_papers/WR1127.html adresinden erişildi.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling, Fourth Edition*. Guilford Publications.
- Liang, Y. ve Shen, J. (2016). Subjective Well-being and Its Determinants in China: An Empirical Study Based on Survey Data. *Research in Applied Economics*, 8(3), 1-18. doi:10.5296/rae.v8i3.9806

- Liao, T. F. (2021). Income Inequality, Social Comparison, and Happiness in the United States. *Socius*, 7, 2378023120985648. doi:10.1177/2378023120985648
- Luttmer, E. F. P. (2005). Neighbors as Negatives: Relative Earnings and Well-Being*. *The Quarterly Journal of Economics*, 120(3), 963-1002. doi:10.1093/qje/120.3.963
- McBride, M. (2001). Relative-income effects on subjective well-being in the cross-section. *Journal of Economic Behavior & Organization*, Subjective Well-Being and Economic Analysis, 45(3), 251-278. doi:10.1016/S0167-2681(01)00145-7
- Medvedev, O. N. ve Landhuis, C. E. (2018). Exploring constructs of well-being, happiness and quality of life. *PeerJ*, 6, e4903. doi:10.7717/peerj.4903
- Monteiro, L. ve Haan, M. (2022). The Life Satisfaction of Immigrants in Canada: Does Time Since Arrival Matter more than Income? *Journal of International Migration and Integration*, 23(3), 1397-1420. doi:10.1007/s12134-021-00899-x
- Obućina, O. (2013). The Patterns of Satisfaction Among Immigrants in Germany. *Social Indicators Research*, 113(3), 1105-1127.
- Oishi, S. ve Kesebir, S. (2015). Income Inequality Explains Why Economic Growth Does Not Always Translate to an Increase in Happiness. *Psychological Science*, 26(10), 1630-1638. doi:10.1177/0956797615596713
- Oshio, T., Nozaki, K. ve Kobayashi, M. (2011). Relative Income and Happiness in Asia: Evidence from Nationwide Surveys in China, Japan, and Korea. *Social Indicators Research*, 104(3), 351-367. doi:10.1007/s11205-010-9754-9
- Shen, J. ve Kogan, I. (2020). Immigrants' relative income and life satisfaction: Comparison groups from a multi-generational perspective. *Acta Sociologica*, 63(1), 82-102. doi:10.1177/0001699319859397
- Stillman, S., Gibson, J., McKenzie, D. ve Rohorua, H. (2015). Miserable Migrants? Natural Experiment Evidence on International Migration and Objective and Subjective Well-Being. *World Development*, 65, 79-93. doi:10.1016/j.worlddev.2013.07.003
- Tibesigwa, B., Visser, M. ve Hodkinson, B. (2016). Effects of Objective and Subjective Income Comparisons on Subjective Wellbeing. *Social Indicators Research*, 128(1), 361-389. doi:10.1007/s11205-015-1035-1
- Tsurumi, T., Imauji, A. ve Managi, S. (2019). Relative Income, Community Attachment and Subjective Well-Being: Evidence from Japan. *Kyklos*, 72(1), 152-182. doi:10.1111/kykl.12193
- Wang, D., Schwanen, T. ve Mao, Z. (2019). Does exposure to richer and poorer neighborhoods influence wellbeing? *Cities*, 95, 102408. doi:10.1016/j.cities.2019.102408
- Yaman, F., Cubi-Molla, P. ve Plagnol, A. C. (2022). Why do immigrants become less happy? Explanations for the decrease in life satisfaction of immigrants in Germany over time. *Migration Studies*, 10(4), 670-702. doi:10.1093/migration/mnac034
- Yu, H. (2019). The Impact of Self-Perceived Relative Income on Life Satisfaction: Evidence from British Panel Data. *Southern Economic Journal*, 86(2), 726-745. doi:10.1002/soej.12349
- Yu, Z. ve Chen, L. (2016). Income and Well-Being: Relative Income and Absolute Income Weaken Negative Emotion, but Only Relative Income Improves Positive Emotion. *Frontiers in Psychology*, 7. https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2016.02012 adresinden erişildi.
- Zafar, S. ve Ammara, S. (2023). Pursuit of happiness: Subjective well-being of immigrants and natives. *International Migration*, 61(3), 314-335. doi:10.1111/imig.13062

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Songül GÜL (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Songül GÜL (100%)
